

in tožnik sam je začel s besedami: »Lascivno in razuzdano sicer ni pregnano iz francoskega slovstva...« Očitno je, da zagovorniku zatoženčevemu ni bil posel težaven; postavil se je na stališče samosvoje, neodvisne umetnosti, ki nima razven umetniških nobenih drugih zakonov, tudi нравnih ne. Na Angleškem so vendar v tem oziru nekoliko boljši,

ker so v zadnjem času konfiskovali in prepovedali prodajati Zolova dela, v katerih se pisatelj dosledno in do skrajnih posledic ravna po načelu: umetnost je sama sebi namen.

In take ali vsaj podobne prikazni niso redke v nobeni, tudi v slovenski literaturi ne. (Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1888.

„Slovenci in 1848. leto.“ Spisal Jos. Apih, profesor deželne velike realke v Nov. Jičinu. »V práci a vědění — Je naše spasení.« V Ljubljani 1888. Tisk Blaznikovih naslednikov. 8°. str. VIII. + 302. Cena 1 gld. — To knjigo je pozdravila slovenska kritika dosedaj nenavadno prijazno in ugodno. Temu se ne čudim, ker vtis, ki ga napravijo na čitatelje že prve strani, je v resnici nenavaden. Takoj se vidi, da je bistro oko pregledalo veliko stvarino, spretna roka jo zbrala in zgodovinarjeva točna a izvežbana sodnost, stoječa na vzvišenem stališču zgodovinskega razvoja, razvrstila razne dogodke v lepo skupino zgodovinske slike. Zlasti to, da pisatelj tako določno riše naroda slovenskega pojem, stališče, težnje, zgodovinsko nalogo, s čimer čitatelje na dogodke same pripravlja, potem pa kaže, kako so to nalogo v onem odločilnem času umevali in izpolnjevali narodnjaki in nenarodnjaki slovenski. — to daje knjigi neko posebno krepkost in zanimivost. Ako pomislimo dalje, da je tvarina nabrana v brezštevilih knjigah, časopisih, rokopisih in povzeta tudi iz ustmenih poročil, moramo priznati vrlemu gospodu pisatelju hvale in posnemanja vredno marljivost in vednostno natančnost. Vseskozi zaznamuje pisatelj vire za vsako poročilo.

Označivši dovolj razmere na Slovenskem in drugodi pred osodnim letom in pokazavši vzroke preobrata, slika nam začetek, razvoj, dogodjaje in vspehe onega velevažnega preobrata. Posebno odlični oddelki so n. pr.: 4. Narodni program. 5. Boj proti Frankobrodu. 8. Volitve za državni zbor (zanimivo). 10. Slovenski poslanci na dunajskem državnem zboru. 12. Slovenske zahteve in pridobitve. 16. (zadnji.) Razpust državnega zbora in oktovana ustava.

Umeva se samo po sebi, da nisem vstanu niti o zanesljivosti posameznih virov soditi, niti o tem, je-li pisatelj zadel onega duha, ki je takrat preveval razne sloje naroda našega. Vple-

tel je sicer mnogo zanimivih epizod, ki nam značijo tega duha, a želeli bi jih še več. Knjiga je namreč po pisavi svoji dovolj težka in utrudljiva, za mnogo Matičarjev bode neumljiva in to je slabejša stran tega dela. Gledé zgodovinske natančnosti opomnim naj še to, da je imel knjigo v roki in jo skrbno pregledal mož — veščak, ki je živel in tudi deloval v oni dōbi ter pisatelju svoje opazke sporočil, — torej ima v stvarnem obziru knjiga toliko večjo veljavo.

Pisatelj je najprej zgodovinar. Njegovi lastni nazori ne silijo na dan. Kjer se pa javi njegovo prepričanje, je trezno in ne enostransko. Poleg goreče ljubezni do domovine pozna spoštovanje do drugih narodov in obsoja »nespravljivost in smrtni gnev, žalostni, XIX. vek sramoteči znak ustavnih in narodnih bojev«. Ako bi se pisatelj zanimal bolj za cerkveno zgodovino, označil bi bil še bolj, nego je, razmere v cerkvi in narodov — naroda slovenskega — do cerkve. Tudi na tej strani je bilo l. 1848 dokaj osodno.

Jezik je pač nekaj križ, ki ga mora nositi čitatelj te knjige. Jezikovno jo je urejeval pok. prof. Anton Raič. Tu pač vidimo, da ne kaže jezika le preveč »strojiti« in iskati slave v kakih posebnostih. Ker se nahaja v knjigi mnogo tujek, zakaj bi se n. pr. bila morala prevesti znana »protestovati« v »prosvedovati«?

Sploh pa rečem prav odkritosrčno: Častitati si mora Matica na tem delu, častitati moramo gospodu pisatelju, kajti s tako knjigo smemo se ponášati pred svetom. To je sad slovenskega truda in pristne ljubezni do domovine. Daj Bog pisatelju, da bi mogel še mnogo takih knjig podati svojemu narodu!

„Letopis Matice Slovenske za l. 1888.“ Uredil dr. Lovro Požar. V Ljubljani. Natisnila »Narodna Tiskarna«. 1888. — 8°. Str. 298. Cena 1 gld. — Urednik »Letopisa« piše v »predgovoru«: »Ko se je letos dosedanji urednik gospod prof. Levec zaradi drugih opravkov urejevanju Letopisa odpovedal, prevzel je podpisani po sklepu odborovem uredništvo; a načelo ostalo je isto, da se vsprejemajo v Letopis le izvorni in kolikor toliko slovensko izobrazeno občinstvo zanimajoči spisi.« Knjiga obsega osem spisov.

1. Božidar Raić. Sp. dr. K. Glaser. (Str. 1—46.) Tu imamo životopis pokojnega Božidara Raića, »bivšega odbornika Matice Slovenske, izbornega pisatelja in sploh enega izmed najodličnejših Slovencev«. Iz životopisa povzemamo — hoteči ohraniti spomin Raićev tudi v tem listu, — da se je narodil pokojnik 9. svečana 1827 v župi sv. Tomaža na Štorskem. Latinske šole je dovršil v Varaždinu od l. 1838 do 1844. Na jesen 1844 gré v Zagreb v modroslovje, 1846 v Gradec v duhovsko semenišče, kjer je bil l. 1850 dne 31. julija posvečen v mašnika. Služboval je najprej v sekovski vladikovini pri župi sv. Janeza v Ljutomeru do aprila l. 1851, potem v Slivnici blizu Maribora, od koder je prišel l. 1853 kot začasni učitelj za slovenski in zgodovinski pouk na mariborsko gimnazijo. Tu je učil slovenščino od 27. do 34. leta svoje dobe. Tu je bil marljiv učitelj, neupogljiv značaj, iskren ljubitelj naroda svojega. Dne 1. oktobra 1860 je nastopil kaplanijo pri sveti Barbari v Halozah, dobil ondotno župnijo l. 1868, ter je ostal tu župnik do smrti. Leta 1884, dne 31. januarja je bil izvoljen državnim poslancem, istega leta dne 19. avgusta v deželni zbor štajarski. Tudi na teh mestih je razvijal energijo svojega duha. A nakopal si je tudi smrtno bolezen, ki ga je dohitela v Ljubljani dne 6. junija 1886. — To so glavne poteze iz obširnega životopisa, ki nam kaže Raića kot duhovnika, pisatelja, zagovornika narodov, človeka in gostoljuba. Pisava je kaj krepka in zanimajoča, tvarina je umetno razdeljena, Raić nam stopa pred oči v določni, jasni in res konkretni podobi. Kolikor mi je iz spisov in iz delovanja znan naš pokojnik, naslikal je pisatelj njegovo pravo podobo v tem životopisu in mu s tem postavil najboljši spominek. — 2. Kaj človeštvo prideluje in uživa. Spisal dr. J. Vošnjak. Drugi del (str. 47 do 100). Ta del razpravlja: I. Živalske prirodnine. (1. Pozemske živali. 2. Vodne živali.) II. Rudninske prirodnine. (1. Kovine in rude. 2. Soli. 3. Vnetice. 4. Kameni in prsti.) III. Sve-tovno gospodarstvo. — Kar sem pisal o prvem delu lani (»D. in Sv.« str. 29), to velja i o drugem. Ta pregled človeškega truda in človeškega sadu je res zanimiv in h krati dragocen. Tudi drugi narodi skrbno obravnavajo to stroko in imajo obširno slovstvo. Zato je možno dandanes natančnih in obširnih podatkov dobiti. Nedostatki oblikovni so večinoma isti, kakor lani. Pisatelj piše: špeha, svinjetina (str. 51 m. svinjina, kar je vsaj boljše), preskrbevata, vidrnih (str. 56, boljše vidrinih), bogato na ribah (str. 69), dovršnik m. nedovršnika (izkaže mesto izkazuje str. 83), preveč rabi tujke, n. pr. (na str. 55): konsum (m. poraba, povžitje), tepihe (m. preproge), etablissementov (m. naprav, zavodov), ekskrementov (m. izmečkov) itd. Nisem prijatelj purizmu, a kjer imamo domačinke, nikar ne rabimo tujek. Prepričan sem, da je mnogim ta koristni spis kaj dobro došel. — 3. I. Franjin Gundulić. Kr tristoletnici rojstva pesnikovega. Spisal Anton Trstenjak. (Str. 101—131). — Tega spisa mora res vsak čitatelj vesel biti, bodisi zaradi lahkoumevne pisave, bodisi zaradi mičnosti, kakor tudi temeljitosti. Gosp. pisatelj nam

je že dovolj drugje pokazal, da zna posebno spretno obdelovati slovstveno zgodovino in opisovati slovstvenike. Le v slovnici, ali recimo raje v pravopisu moramo želeti večje uglajenosti. Tako n. pr. čitamo skoro v eni vrsti str. 111: »o Miloši Obilići, Marku Kraljeviću; drugodi n. pr. titulo (m. titulom str. 112). Besedij je morebiti po nepotrebi preveč neslovenskih, n. pr. spas (rešitev), opasnost (nevarnost), situacija i. dr. — 4. Slovenske narodne vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal J. Navratil. (Str. 132—189.) Ta spis nadaljuje vraže slovenske, katere je obdeloval marljivi gospod pisatelj v Letopisu l. 1885 in lani. Govori pa o vražah pod temi nadpisi: Jurjevo; Binkošti-duhovo, trjaki, risali; Ozir na binkošti; Sv. Rešnje Telo, Telesni dan ali Telovo; Sv. Anton puščavnik; Sv. Vincencij; Sv. Pavla spreobrnjenje; Svečnica; Sv. Blaž. — Koliko blaga je tukaj nakopičenega, spozna le oni, ki čita; kolika natančnost je vodila gosp. pisatelja, pričajo nam obilni zaznamki, ki nam kažejo vire dotičnih podatkov. O teh dalje seveda ne morem soditi. A toliko lahko rečem: Ako bomo Slovenci tako obdelovali znanstveno polje, po pravici bomo v pregovoru govorili o »slovenski temeljitosti«. — 5. Jožef Lamberg, drugi avstrijski poslanec na turškem dvoru (1489—1554). Spisal Ivan Steklasa. (Str. 189—204.) Znaní gospod pisatelj nam predočuje tudi letos po svoji navadi zgodovinsko osebnost, pripadajočo naši domovini. Razloživši, kaj nam pravi zgodovina in narodna pesem o drugih Lambergih, govori pisatelj o Jožefu, rojenem l. 1489, bivajočem na dvoru Dunajskem od l. 1518, o poslanstvu v Carjigrad l. 1529 in l. 1535, o poznejšem delovanju: leta 1551 je postal deželni glavar kranjski in umrl 1554. Pokopan je v ljublj. stolni cerkvi. — Ta spis je dovolj mikaven in Letopisu tudi v čast. — 6. Kakšnih odnošajev nahajamo na slovenskem Štajerji gledé zemlje in njenih prebivalcev? Spisal M. Čilenšek. (Str. 205—223.) Ta precej dolgi naslov ne odveč dolge razprave nam tudi dovolj znači, kaj je v njej. Gospod pisatelj piše po svoji navadi živo, kakor bi slikal, in razvrščuje tvarino pregledno. Stavki so včasih nekoliko težavni, neokretni. Spis kaže, da pozna gospod pisatelj kaj dobro Štajar, bodisi po tleh, bodisi po prebivalcih. V kaki razmeri je ta spis s I. snopičem »Slovenskega Štajarja« (l. 1868), ki govori v I. delu o »zemljopisnih razmerah« in v II. delu o »zemljopisnih razmerah« ali »geognoziji«, tega si ne upam določiti. Vsekako je potrebno, da opisujemo domovino svojo pridno in natančno. Ni se bati, da bi tu bilo »dobrega odveč«. — 7. Bibliografija slovenska. Slovensko knjigarstvo od 1. januarja 1887. leta do 1. januarja 1888. leta. Sestavil Ivan Tomšić. (Str. 224—238.) — 8. »Letopis Matice Slovenske« Sestavil Evgen Lah, društveni tajnik in knjižničar. — Zadnja oddelka sta sicer v Letopisu običajna, a zato ni manjša njiju cena. (Na str. 226 spodaj opazka ne velja.) — Celotna uredba knjige je izgledna. Dovolj naj je kritike! Z veseljem tu še pristavljam, da se je prejšnja leta »Matica« le

borno ocenjevala. »Dom in Svet« je začel lansko leto ta nedostatek, kolikor je mogel, poravnati. Letos pa so objavili kritiko skoro vsi slovenski listi in vsi ugodno. Tako zanimanje za prvi naš slovstveno-znanstveni zavod priča najbolj, da se Slovenci čim dalje bolj zavedajo, kaj jim je »Slovenska Matica«.

„Postojinsko okrajno glavarstvo.“ Zemljepisni in zgodovinski spis. Spisali in izdali učitelji v okraji. Knjigi pridejan je zemljevid Postojinskega okrajnega glavarstva. V Postojini. Založil in tiskal R. Šeber. 1889. 8°. Str. 238. Cena mehko vezani knjigi 85 kr.; trdo v platno vezani 1 gld. 15 kr.; po pošti 10 kr. več. — Namen in postanek te knjige opisuje nam predgovor. »Povsod po širni domovini naši praznovala se je štiridesetletnica vladanja Njeg. Veličanstva cesarja Fran Josipa I. z nepopisnim veseljem. Slavnost ta bila je povod mnogim ustanovam, mnogim blagim činom, kateri ostanejo stalno zabeleženi v srcih naroda slovenskega. V duhu z raznimi društvi praznovali smo tudi učitelji okraja Postojinskega veseli ta dan. Pridruževali smo se prošnjam zvestih Slovencev po raznih krajih zlate domovine naše ter pošiljali ž njimi vred goreče želje do Najvišega, da bi še mnogo mnogo let ohranil nam najblažega vladarja, kar jih premore vesoljni svet. A delovali smo tudi po skromnih svojih močeh, da postavimo mal spomenik tej dóbi. Spomenik ta bodi knjiga, katero sedaj podajemo slavnemu občinstvu in katera je nastala po skupnem delovanji našem.« Vsebina: I. Postojinski sodnijski okraj. Postojina, Slavina, Košana, Št. Peter, Trnje, Orehek, Sveti Ivan, Št. Mihel, Studeno, Suhorije, Ostrožno brdo. II. Bistriški sodnijski okraj. Trnovo, Knežak, Prem, Zagorje, Podstenje, Vrbovo, Dolenji Zemon, Harije. III. Senožeški sodnijski okraj. Senožeče, Hrenovice, Ubelsko, Razdrto, Vreme. IV. Vipavski sodnijski okraj. Vipava, Col-Podvelb, Goče, Slap, Vrabče, Št. Vid, Ložice, Podraga, Planina, Budanje, Podkraj, Ustije, Šturija. — I. Entomologija. II. Flora. Statistični pregled Postojinskega okrajnega glavarstva. — To je pregled lepe knjige, katero so podarili slovenski učitelji svojemu narodu v znak goreče udanosti do cesarja. In smemo reči naravnost, da je delo dostojno svojemu namenu in učiteljskemu stanu. Za popisovanjem krajev vrsté se zgodovinski pregledi, opisujejo se cerkve, šole, ljudje in njihove navade, duhovniki in učitelji. Ako pomislimo, kako težko je iz mnogih spisov sestaviti kaj enotnega, moramo priznati vso hvalo nepoznanemu uredniku. H krati pa se ne čudimo, ako tu pa tam pogrešamo popolno doslednost. Podatkov je tukaj res mnogo; veseliti se jih mora zgodovinar in domovinoznanec. Večinoma so spisi mikavni, tu pa tam zabavni. Pisatelji se zanimajo za vse, kar so opazili: tla, podnebje, živalstvo, rastlinstvo, zlasti pridelke poljske, ljudstvo po šegah, navadah in govo-

rici itd., posebno za šolo in cerkev. Omenjati moramo, da veje v knjigi dober duh, duh domoljuben in tudi cerkvi prijazen. Tudi oblika ne zaostaja, marveč dela čast postojinski tiskarni gosp. Šebra. — A omenjam naj kratko še nekatere druge malenkosti. Sicer je vse enako, v kateri vrsti se kaj opisuje, vendar ne vem zakaj se skoro vselej govori prej o šoli, nego o cerkvi. Hiša božja je pač imenitnejši kraj nego šola. Seveda, umevamo lahko, zakaj so nekateri kraji obravnavani dovolj obširno, a drugi neprimerno kratko. N. pr. Planina vipavska obdeluje se obširno, kakor kako zgodovinsko pomenljivo mesto, a Budanjci, ki raznašajo slavo in sladkobo vipavskega sadja daleč na okrog, še celih dveh stranij niso dobili. Pisava je dovolj dosledna, a ne brez izjem. Male napake utegnejo biti tiskovne pomote: vgladati, iz ceste, sinica (ali ne: senica?); »takrat bivšega c. kr. glavarja«: ako je takrat bil »bivši«, ni bil že več glavar i. dr. Čudna napaka se je vrinila na str. 150, kjer se omenja knjiga Herbersteinova »de rebus Mose«, a knjiga je: »de rebus . . . Moscovitarum« t. j. o »Moskovitih« ali Rusih. — Lepo je sicer, da so gg. pisatelji zakrili svoja imena, a natančen zgodovinar, kakor tudi čitatelj, rad izvé ime pisatelja, ker mu je porok za resničnost poročila.

Naj mi nikdo ne jemlje teh malenkostnih opazek v zló, ampak naj bode prepričan, da me je nenavadno razveselila ta knjiga. Naj le dostavim še željo, da bi gg. učitelji še mnogo takih del podali svojemu narodu. Recimo torej s pisatelji: »Potúj, knjižica, iz roke v roko! Pri-poveduj o lepoti domačih tvojih krajev in o dogodkih, izvršivših se na tvojih dragih, ljubljenih nam tléh! — Dvigni prapor našega presvetlega cesarja Fran Josipa I. v proslavo štiridesetletnice slavitega vladanja Njegovega v nadzdravu: »Viribus unitis! — Z združenimi močmi!«

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše S. Z-g-c.)

Tudi letos homo poročali o slovstvu vrlih bratov Čehov, seveda ne popolnoma natančno, — kajti češko slovstvo je obširno, bogato in se naglo množi, a iist naš je majhen, — vendar pa pravično.

Nedavno so izšle v »poetických besed« šte. XXXVIII. pesmi J. Vrchlickega „**Na domáci půdě**“. Poslednji dve ali tri leta je začel tudi V. delati na domačem polju. Dasiravno so njegove pesmi vsestransko dovršene in misli vzvišene, vendar čitatelj ne najde v njegovih pesmih one mile prostosti in čistosti duše, nežnosti, katera se prijemlje srca v pesmih S. Čecha. V Vrchlickem se opaža neka trdost in preveč modrovanja, pesmi diše preveč po tujem duhu. On je obšel že vse modroslovne šole. Kakor se razvidi iz nekaterih novejših del, pravi atheist je, in ženska mu je vse. — (Dalje.)

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe**. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.